

УДК 338.432

Ширма В. В., здобувач (Житомирський національний агроєкологічний університет, м. Житомир)

ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ГАЛУЗІ РОСЛИННИЦТВА

Метою дослідження є розробка механізму фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств галузі рослинництва. У статті запропоновано методичний підхід до оцінки результативності та ефективності впровадження інновацій. Розроблено модель фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств галузі рослинництва на базі Житомирського національного агроєкологічного університету. Визначено основні функції потенційних учасників процесу фінансового забезпечення інноваційного розвитку виробників продукції рослинництва.

Ключові слова: підприємства галузі рослинництва, інноваційний розвиток, фінансове забезпечення інноваційного розвитку.

Вступ. Наразі основною проблемою забезпечення інноваційного розвитку підприємств галузі рослинництва, яку виділяють вітчизняні виробники, є нестача грошових коштів на оновлення їх виробничого процесу на інноваційній основі. Зокрема самофінансування інноваційної діяльності для підприємств галузі є проблематичним, тоді як інноваційне оновлення їх виробництва розглядається як гостро необхідне у сучасних умовах. Відтак, надзвичайно актуальною наразі є розробка механізму фінансового забезпечення інноваційних процесів у рослинництві, заснованого, передусім, на залученні зовнішніх джерел фінансування та мінімізації трансакційних витрат, які виникають у процесі організації взаємодії між підприємствами галузі рослинництва та їх кредиторами й інвесторами.

Аналіз останніх досліджень. Грунтовні дослідження теоретичних та прикладних засад інноваційних процесів в аграрному секторі економіки, у т. ч. галузі рослинництва, здійснено такими провідними вітчизняними ученими, як: С. І. Баран, Н. Бейнтема, Р. Бірнер, О. І. Волков, Е. Волтерс, О. І. Дацій, Л. П. Дідере, К. А. Елліотт, М. М. Ільчук, І. О. Іртіщева, М. Ю. Коденська, М. Х. Корецький, Г. М. Лебідь, Д. Нієренберг, Л. Рейнолдс, М. А. Садиков, Б. О. Сенів, О. В. Скидан,

Д. Спіелмен, Є. І. Ходаківський, А. Холл, О. Г. Шпикуляк, З. Б. Янченко та ін. [1–12].

Методика досліджень. Незважаючи на незаперечну значущість результатів досліджень цих та інших учених-економістів, нині невирішеними залишаються питання фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств галузі рослинництва в умовах відсутності необхідної застави, підвищеного ризику, бюрократичних перешкод отриманню кредитних ресурсів, недовіри банківських установ до сільськогосподарських виробників тощо. З огляду на це, наразі надзвичайно актуальним є питання розробки механізмів фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств галузі рослинництва як основи продовольчої безпеки країни.

Постановка завдання. Метою дослідження є розробка механізму фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств галузі рослинництва, імплементація якого дала б можливість здійснити інноваційні перетворення галузі та забезпечити максимальні вигоди як виробникам продукції рослинництва, так й потенційним інвесторам та кредиторам.

Результати досліджень. Процес фінансового забезпечення інноваційної діяльності включає такі підпроцеси: 1) формування оптимального за критеріями максимальної ефективності, часової актуальності та мінімального ризику інноваційного портфелю; 2) виявлення усіх доступних підприємству джерел фінансування інвестиційного забезпечення інноваційних процесів; 3) оцінка витрат у розрізі кожного із виявлених джерел фінансування; 4) кількісне оцінювання економічного ефекту, ефективності та ризику сукупності інновацій, профінансованих за рахунок визначених на попередніх етапах джерел. Саме у розрізі цих етапів необхідно здійснювати алгоритмізацію процесу фінансування інновацій на підприємствах галузі рослинництва.

Інноваційний розвиток підприємства передбачає покращення результативних показників його діяльності. Результати господарювання формуються на кожному з етапів діяльності суб'єкта підприємництва, трансформуючись потім у загальногосподарські показники результативності – рівень рентабельності та конкурентоспроможності. Саме останні і є порівняльними оцінками окремих інновацій. Для того, щоб визначити перспективну результативність упровадження конкретної інновації слід спочатку кількісно оцінити можливі значення показників діяльності, які мають покращитися, а потім визначити, як це позначиться на загальногосподарських результатах. У табл. 1 відображено індикатори результативності основних видів інновацій підприємств галузі рослинництва. Визначивши значення цих показників для інно-

вацій, які планується упроваджувати, стає можливим обчислення, поперше, загального прибутку, що отримуватиме підприємство, та, подруге, – додаткового ефекту від відповідного інноваційного продукту або технології.

Таблиця 1

Індикатори результативності основних видів інновацій підприємств галузі рослинництва

Етап господарського процесу	Вид інновації	Основні індикатори результативності
Ресурсне та матеріально-технічне забезпечення	Ресурсозберігаюча техніка	Продуктивність праці, якість продукції та ґрунту, врожайність, виробничі витрати.
	Біопрепарати	Якість продукції та ґрунту, врожайність.
	Біотехнології в селекції (нові сорти, гібриди)	Якість продукції, врожайність.
Обробіток ґрунту	Інноваційно нові системи обробітку ґрунту	Якість ґрунту, рівень врожайності.
Догляд за посівами	Ресурсозберігаюча техніка, система точного землеробства	Виробничі витрати, рівень врожайності.
Збирання врожаю	Ресурсозберігаюча техніка	Виробничі витрати, рівень врожайності.
Збут, управління, фінанси	Організаційні інновації	Трансакційні витрати, обсяг реалізації, ціна.

Очікуваний прибуток від інноваційної діяльності слід розраховувати, виходячи із потенційно можливих рівнів показників-індикаторів результативності інноваційної діяльності. Наведені показники впливають на показники результативності господарської діяльності опосередковано, через дію на виручку від реалізації та собівартість. Виходячи із наведеного, ефективність, розмір прибутку та витрати, які орієнтовно матиме підприємство після впровадження кожної окремої інновації, визначається у кілька етапів: 1) обчислення показників, які змінюються в результаті впровадження інновації; 2) розрахунок результативних показників діяльності підприємства, які змінюються в результаті покращення показників, визначених на попередньому етапі; 3) прогнозування грошових потоків (виручки) та витрат, які матиме підприємство протягом строку експлуатації інновації; 4) дисконтування прибутку та витрат з метою приведення майбутнього прибутку до теперішнього часу; 5) обчислення показників ефективності.

ті окремих інноваційних проєктів.

Крім безпосередньо витрат на забезпечення господарської діяльності процес інноваційної діяльності зазвичай формує додаткові витрати – витрати послуг щодо оплати за тимчасове користування залученими грошима. Це питання особливо актуальне для підприємств галузі рослинництва, які стикаються із додатковими складностями сезонності виробництва, високої ризиковості господарського процесу, відсутності або недостатньої вартості застави тощо. Для інвесторів важливим є прогнозований економічний ефект та рівень ефективності, які матимуть місце у разі інноваційних змін, оскільки саме ці показники визначають дохідність акцій у формі: 1) дивідендів – частини розподіленого прибутку; 2) прибутку від реалізації цінного паперу за ціною вищою за ціну придбання. Що ж стосується кредиторів, то для них визначальними є також економічні чинники, зокрема поточна ефективність операційної діяльності підприємства галузі рослинництва та прогнозована результативність впровадження інновацій.

Інноваційна діяльність є джерелом підвищеного ризику для суб'єктів господарювання. Дія інноваційних ризиків проявляється у виникненні ймовірності скорочення очікуваної результативності від впровадження інновацій або навіть отримання втрат у формі перевищення інноваційних витрат відносно доходів від інноваційної діяльності. Відтак, наукове обґрунтування та вибір інноваційних продуктів технологій, доцільних для подальшої реалізації, має включати не тільки результати оцінювання ефективності, але й результати аналізу інноваційних ризиків. Процедура такого аналізу включає такі етапи: 1) виявлення інноваційних ризиків для окремого інноваційного проєкту. Це здійснюється шляхом виділення випадкових факторів-джерел ризиків, які можуть спричинити несприятливі для підприємства зміни ефективності господарської діяльності в цілому та окремого проєкту зокрема; 2) кількісна оцінка потенційних інноваційних ризиків та їх рейтингове оцінювання; 3) розробка системи заходів щодо управління інноваційними ризиками у разі прийняття рішення про впровадження інноваційного проєкту.

Відтак, першим етапом залучення інвестиційних ресурсів з метою фінансового забезпечення інноваційних змін є здійснення всебічної оцінки ефективності та ризиковості одного або кількох проєктів, які планується упроваджувати. Проте, обґрунтування доцільності упровадження інновації не можна вважати гарантією отримання грошових коштів. Це пояснюється неналагодженістю контактів між виробничою та фінансовою сферами. Крім того, як зазначалося раніше, проблемним є дуже низький рівень взаємодії між підприємствами галузі рослинни-

цтва та науково-дослідними організаціями і установами.

У таких умовах непересічну роль відіграють посередницькі структури – провайдери. Однак, через відсутність інформації про послуги таких посередників, а також часто і самих провайдерів, необхідним є пошук альтернативних способів налаштування взаємозв'язків між усіма учасниками інноваційного розвитку підприємств галузі рослинництва. Передусім, слід зазначити, що організація такої взаємодії має здійснюватись на базі організацій та установ, у розпорядженні яких є кадри відповідної кваліфікації та із відповідними зв'язками. При цьому, наведені дві характеристики персоналу є рівно важливими. У межах дослідження таке співробітництво пропонується здійснювати на базі Житомирського національного агроекологічного університету (ЖНА-ЕУ). Такий вибір має ряд переваг:

1) наявність кадрів, які знають механізми фінансово-кредитного забезпечення господарської діяльності (наукові кадри кафедри фінансів);

2) існування підрозділів, які приймають безпосередню участь у наукових розробках та створенні інновацій для галузі рослинництва (наукові кадри агрономічного та інженерно-технічного факультету);

3) налагоджені контакти із іншими науково-дослідними та навчальними установами, зокрема Інститутом сільського господарства Полісся Національної академії аграрних наук України;

4) наявність у штаті кваліфікованого юриста. Також в університеті формується наукова школа з інтелектуальної власності як невід'ємного інституту, що забезпечує інноваційний розвиток будь-якої сфери господарської діяльності;

5) наявність кадрів, які спеціалізуються на інформаційних та комп'ютерних технологіях, та можливість формування бази знань про усіх суб'єктів інноваційних процесів у галузі рослинництва, використовуючи сучасні програмні продукти;

6) існування окремого підрозділу – Поліський центр еколого-енергетичних технологій, який спеціалізується на забезпеченні інноваційних процесів у сфері енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива, а також надає консультативні послуги сільськогосподарським виробникам з відповідних питань. Крім того, Центр здійснює обґрунтування екологічно безпечних технологій вирощування сільськогосподарських енергетичних культур та розміщення виробництва з їх переробки;

7) налагодженість стійких взаємозв'язків між науковими кадрами університету та підприємствами галузі рослинництва;

8) налагодженість контактів із Державним управлінням статистики у Житомирській області, які у т. ч. створюють реальні можливості проведення соціометричних досліджень потреб підприємств галузі рослинництва тощо.

Функціональним призначенням фінансового посередництва є акумуляція тимчасово вільних грошових коштів з різних джерел фінансування та їх максимально ефективний розподіл між конкретними інноваційними дослідженнями і підприємствами галузі рослинництва, які упроваджують підприємства галузі рослинництва. Фінансування інноваційного розвитку підприємств галузі рослинництва пропонується організувати на базі Центру фінансового забезпечення інноваційного розвитку, який є структурним підрозділом ЖНАЕУ. У цілому суб'єктами відповідних фінансових відносин є Центр фінансового забезпечення інноваційного розвитку, суб'єкти фінансової сфери (у т. ч. Житомирська філія національної акціонерної компанії (ЖФ НАК) «Украгролізинг»), органи статистики та безпосередньо підприємства галузі рослинництва (рисунок).

Основні функції учасників запропонованого процесу організації фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств галузі рослинництва Житомирської області відображено у табл. 2.

У цілому практично всі спеціалісти, залучені у процес фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств галузі рослинництва, є штатними співробітниками університету, оплату праці яких можна забезпечувати за рахунок фіксованого відсотку від доходу розробника інноваційного продукту.

Висновки. Передумовою забезпечення залучення фінансових ресурсів підприємствами галузі рослинництва з метою їх інноваційного розвитку є мотивація зовнішніх інвесторів та кредиторів до відповідних інвестицій. Це можливо зробити лише за умови адекватної оцінки ефективності інноваційних змін, яке передбачає визначення джерел позитивних ефектів у вигляді конкретних показників господарської діяльності суб'єктів підприємництва. Також необхідною є оцінка ризиковості інноваційних проектів. Ефективне фінансове забезпечення інноваційного розвитку підприємств галузі вимагає організації взаємодії між розробниками інновацій та їх споживачами. У межах Житомирської області такі взаємовідносини рекомендується вибудовувати на базі ЖНАЕУ, який має у розпорядженні значний науковий кадровий потенціал, а також спеціалістів сфери фінансів та юриспонденції.

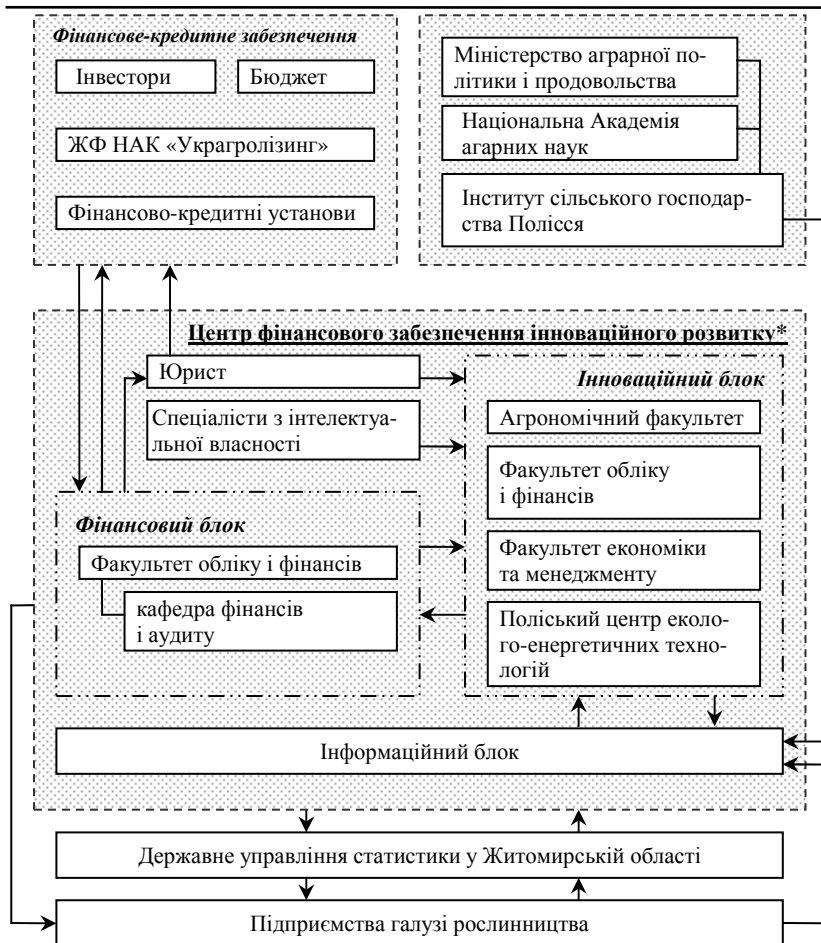

Рис. 1. Структурно-функціональна модель організації фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств галузі рослинництва Житомирської області

Примітка: * – Центр фінансового забезпечення інноваційного розвитку розглядається як структурний підрозділ у складі Житомирського національного агро-екологічного університету.

Таблиця 2

Функції основних суб'єктів процесу фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємства галузі рослинництва

Суб'єкт	Основні функції
Міністерство аграрної політики та продовольства України	Виявлення та законодавчо-нормативне закріплення напрямів інноваційного розвитку галузі рослинництва
	Розробка державних програм з питань інноваційного розвитку галузі рослинництва
Національна академія аграрних наук	Організація та проведення наукової діяльності у межах інноваційного забезпечення виробників галузі рослинництва
	Виявлення напрямів інноваційного розвитку галузі рослинництва
Інноваційний блок	Здійснення наукової діяльності у межах забезпечення інноваційного розвитку підприємств галузі рослинництва
Фінансовий блок	Встановлення та закріплення контактів із фінансовими організаціями
	Виявлення усіх потенційних джерел фінансування інноваційних продуктів та технологій
	Оптимізація джерел фінансового забезпечення упровадження інновацій підприємствами галузі рослинництва
Інформаційний блок	Формування бази даних про перелік споживачів та розробників інновацій у сфері рослинництва
	Обслуговування апаратно-програмного комплексу, в якому функціонує база даних
Юрист	Оформлення та/або контроль кредитних договорів та угод; угод із іншими (у т. ч. лізинговими) фінансовими агентами
	Юридичне консультування щодо патентування, ліцензування новацій
Спеціалісти з питань інтелектуальної власності	Оформлення патентів, ліцензій новацій; консультування щодо цих питань
Державне управління статистики	Збір первинної інформації про потреби підприємств галузі рослинництва в інноваційних продуктах та технологіях

1. Баран С. І. Методи підвищення ефективності інноваційної діяльності в аграрному секторі / С. І. Баран // Наук. вісн. НЛТУ України. – 2009. – № 19. – С. 135–140. 2. Економіка й організація інноваційної діяльності : підручник / О. І. Волков, М. П. Денисенко, А. П. Гречан та ін.; Під. ред. М. П. Денисенка. – К. : ВД «Професіонал», 2004. – 960 с. 3. Лебідь Г. М. Інновації у сфері агроп-

ромислового виробництва : суть і значення / Г. М. Лебідь // Економіка АПК. – 2000. – № 3. – С. 47–50. **4.** Підприємництво та агробізнес : Підручник / За ред. М. М. Ільчука, Т. Д. Іщенко. – 745 с. **5.** Сенів Б. О. Проблеми та перспективи інноваційної діяльності в Україні / Б. О. Сенів // Українська наука: минуле, сучасне і майбутнє. – 2011. – № 16. – С. 237–247. **6.** Смолінський В. Б. Інноваційна діяльність підприємств аграрної сфери / В. Б. Смолінський // Наук. вісн. НЛТУ України. – 2010. – № 20.10 – С. 238–242. **7.** Beintema N. M. Measuring agricultural R&D investments: A revised global picture, ASTI Background Note [Electronic Recourse] / N. M. Beintema, G. J. Stads. – Washington, DC : International Food Policy Research Institute, – 2008. 6 p. – Available from : http://www.asti.cgiar.org/pdf/Global_revision.pdf. **8.** Elliott K. A. Pulling Agricultural Innovation and the Market Together / K. A. Elliott. – Washington, DC : Center for Global Development Working Paper, 2010. – 27 p. **9.** Hall A. Enhancing agricultural innovation: How to go beyond the strengthening of research systems [Electronic Recourse] / A. Hall. – Washington, DC : World Bank, Agriculture and Rural Development Department, 2007. – Available from : http://siteresources.worldbank.org/INTARD/Resources/Enhancing_Ag_Innovation.pdf. **10.** Innovation Adoption in Agriculture : Innovators, Early Adopters and Laggards / P. Diederer, H. van Meijl, A. Wolters [etc.] // Cahiers d'économie et sociologie rurales. – 2003. – № 67. – P. 30–50. **11.** Reynolds L. Innovations in Sustainable Agriculture / L. Reynolds, D. Nierenberg // Worldwatch Report: Innovations in Sustainable Agriculture: Supporting Climate-Friendly Food Production. – 2012. – № 188. – 38 p. **12.** Spielman D. How Innovative is Your Agriculture? Using Innovation Indicators and Benchmarks to Strengthen National Agricultural Innovation System / D. Spielman, R. Birner. – Washington, DC : The International Bank for Reconstruction and Development, The World Bank, 2008. – 47 p.

Рецензент: д.е.н., профессор Сазонець І. Л. (НУБГП)

Shyrma V. V., Applicant (Zhytomyr National Agroecological University, Zhytomyr)

IMPROVING FINANCIAL SOFTWARE OF INNOVATION FOR CROP ENTERPRISES

The aim of the study is to develop a mechanism of financial support of innovative development of the industry crop. The article proposes a methodological approach to assessing the effectiveness and efficiency of innovation. The model of financial support innovative development of the industry crop at Zhytomyr National Agroecological University. The main function of the potential participants of the financial support

innovative development of crop producers.

Keywords: crop enterprises, innovative development, financial support of innovative development.

Ширма В. В., соискатель (Житомирский национальный агроэкологический университет, г. Житомир)

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ФИНАНСОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ ОТРАСЛИ РАСТЕНИЕВОДСТВА

Целью исследования является разработка механизма финансового обеспечения инновационного развития предприятий отрасли растениеводства. В статье предложен методический подход к оценке результативности и эффективности внедрения инноваций. Разработана модель финансового обеспечения инновационного развития предприятий отрасли растениеводства на базе Житомирского национального агроэкологического университета. Определены основные функции потенциальных участников процесса финансового обеспечения инновационного развития производителей продукции растениеводства.

Ключевые слова: предприятия отрасли растениеводства, инновационное развитие, финансовое обеспечение инновационного развития.
